

Životní projekty dětí a jejich změny v posledních deseti letech

Ida Viktorová

Více než před deseti lety uskutečnila Pražská skupina školní etnografie svůj první větší kvalitativní výzkum žáků na konci školní docházky, který byl posléze publikován jako výzkumná zpráva po názvem *Co se v mládí naučíš*.

V současné době došlo k zopakování tohoto šetření s cílem získat srovnávací data, která by pozici dětí na konci základní školní docházky zmapovala podruhé a zachytila tak změny, kterými prošlo jak naše školství, tak i mládež.

Použité metody i v tomto výzkumu byly podobné : sběr základních dat (prospěch, přihlášky na střední školy a učiliště, zaměstnání rodičů) sledování dětí ve škole, položené rozhovory, analýza školních materiálů.

Součástí původního výzkum byly také projekty dětí, které dovolily sledovat i vzdálenější cíle a směřování a interpretovat tak i z jiných pohledů aktuální rozhodnutí o volbě školy. Také tuto oblast jsme zařadili letos, některé výsledky budou proto předmětem mého příspěvku na konferenci ČAPV.

Data byla mj. sebrána pomocí písemného textu (zadání: *Píše se rok 2009, je mi 22 let. Vzpomínám, jak jsem šel v roce 1994 poprvé do školy*) obdobně jako před deseti lety. Sledovali jsme zejména oblasti, které v projektech budoucnosti obvykle nacházíme: sociální, citové a seberealizační (B.Zazzo , O. Orosová , P.Macek , J. Langmeier – D. Krejčířová ad.) tj. jejich zastoupení, rozdíly mezi chlapci a dívkami, studenty a učni, dětmi před a po deseti letech (změny se objevují nicméně již v definování některých skupin, zejména studentů a učňů, kde se hranice staly nezřetelnými)

Samozřejmě je třeba si uvědomit také kontext, ve kterém rozhodování dětí „co dál“ probíhá. I zde došlo v posledních deseti letech k zásadním změnám. Připomínám pouze některé: víceletá gymnázia, rozšiřující se síť středních škol, soukromé školství atd. Také v hodnotách a cílech lidí došlo jistě ke změnám, které se promítají do projektů budoucnosti našich dětí (nutnost získat vyšší vzdělání, nezbytnost cizích jazyků ad.).

Vývojem prošel i samotný školní život dětí i učitelů. Změnila se zřejmě atmosféra škol, dochází k poklesu disciplíny, a to i pracovní (studium), což se projevuje u mnoha dětí ve výpadcích přípravy na zkoušky (na střední školy), volbou méně náročných strategií (přijetí na prospěch bez zkoušky), volbou placených středních škol atd.

Jak silně se tyto změny projeví, se dozvíme až po zpracování dat za celý vzorek, publikovány budou zjištěné výsledky v nové zprávě *Co se v mládí naučíš 2* (titul je zatím pracovní).

Můžeme zmínit některá první hrubá zjištění, se kterými budeme samozřejmě i dále pracovat. :

1) Děti tolik nevstupují do soutěže o místa ve školách, diferenciací proběhne pouze částečně, a pokračuje ještě v prvních ročnících středních škol.

2) Atmosféra základních škol není pracovní. Motivace dětí k učení v 8. A 9. třídě stoupá velmi omezeně. Děti, které se snaží, protože je zkoušky čekají nemohou strhnout celou třídu. Ostatní jsou motivováni pouze udržením slušnějšího prospěchu, který nezabrání přijetí na školy. Ojedinele se vyskytují děti, které pracují více. Z tohoto stavu rozhodně nelze zjednodušeně vinit učitele

3) Rodičovské strategie směřují více směrem k budoucím školám ve smyslu hledání nejlepší individuální volby, směrem k základním školám jde spíše o tlaky na bezproblémový přechod mezi školami (tlaky na slušné známky a známku z chování) převažují nad tlaky na přípravu a výsledky učení.

4) Základní školy ustupují těmto tlakům. Stále nabízejí rozšíření přípravy ke zkouškám, pomáhají dětem s volbou školy, ale spíše musí řešit stále více kázeňských problémů, bez možnosti školních následků (snížení známky z chování), aby neproblematizovaly dětem přechod na střední školy.

5) V projektech dětí vidíme, že studenti (zhruba ti kteří odcházejí na střední školy) mají strukturovanější náhled na minulost (průběh vlastní školní docházky) i budoucnost. Současné děti mají podrobněji strukturované studijní kariéry, častěji uvažují o studiu na vysoké školy.

6) Změny jsou patrné v atmosféře školy. Stále více dětí zmiňuje negativní zkušenosti se svými vrstevníky, mizí silný smutek z nutnosti opustit kolektiv třídy (tak patrný před deseti lety). mnohdy pociťují spíše ulehčení.

7) Emancipace je vyjádřena jinými obsahy a způsoby: samostatné zaměstnání, podnikání, vlastní firmy vs. zahraniční pobyt studijní nebo pracovní, byt s přáteli apod. u současných dětí.

8) V projektech dětí se více objevují materiální cíle jako peníze, majetek (auta, domy), které mnohdy plní (podílejí se na nich) i seberealizační funkce.